

ارائه الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح

حجت‌الاسلام علی سعیدی^۱

حمیدرضا حانمی^۲

عبدالله پیکرنگار^۳

محسن صادقی‌نسب^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۳/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۵/۲۰

چکیده

هدف اصلی این تحقیق «دستیابی به الگوی سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران» است. و اهداف فرعی آن، دستیابی به ابعاد مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و پیدا کردن ارتباط بین آنها است. در این تحقیق پاسخ‌گویی به سؤالات و رسیدن به اهداف مد نظر بوده و فاقد فرضیه است. با استفاده از تحلیل اکتشافی و روش پیمایشی به‌دنبال طراحی و ارائه الگویی برای ابعاد سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران است. مؤلفه‌ها و شاخص‌های ابعاد سبک زندگی به روش کتابخانه‌ای و تحلیل اسنادی استخراج و به صورت مدل مفهومی ارائه گردید و ۵۷ مؤلفه و ۱۴۱ شاخص مؤثر در الگوی ابعاد سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح، براساس طیف لیکرت با یک مقیاس نگرش‌سنج ۵ گزینه‌ای از خیلی زیاد تا خیلی کم در قالب پرسش‌نامه در بین خبرگان و صاحب‌نظران نیروهای مسلح توزیع و تعداد ۵۸ پاسخ‌نامه دریافت گردید. براساس یافته‌های تحقیق، مدل ارائه شده تأیید شد.

کلید واژه‌ها: سبک زندگی، ایرانی اسلامی، نیروهای مسلح

۱- نماینده ولی فقیه در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲- استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

۳- دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی - نویسنده مسؤول apeikarnegar@gmail.com

۴- دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

در آموزه‌های دینی ما، در سنت و سیره پیغمبر ﷺ و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام، به بهترین شکل می‌بینیم که سبک زندگی ترسیم شده است، در قرآن کریم آیات زیادی را داریم، من جمله آیه ۲۹ سوره مبارکه فاطر که «إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورًا» به معنی «آنها که کتاب خدا را تلاوت کرده و نماز به پا می‌دارند و از آنچه خدا روزیشان فرموده پنهان و آشکار به فقیران انفاق می‌کنند و امید تجارتي دارند که هرگز زیان و زوال نخواهد یافت» در این آیه، اول خدا اشاره کرده به یک سند محکم، به یک سندی که هیچ خدشه‌ای در آن وارد نیست، به یک قانون اساسی که قرآن کریم است، قرآن کریم قانون اساسی همه مسلمانان است، همه موحدان است، تعالیم اسلام تمام وظایف زندگی را پوشش می‌دهد و سبک زندگی برگرفته شده از آن، سبک زندگی ایده‌آل و مطابق با فطرت بشریت است.

منشاء پیدایش سبک‌ها در زندگی انسان می‌تواند مختلف و متنوع باشد. از جمله می‌توان به منشاء تاریخی، منشاء دینی، منشاء تعامل و تبادل فرهنگی و منشاء هجدهمی فرهنگی اشاره نمود. سبک زندگی ایرانی اسلامی نیز با بهره‌گیری از منشاء اشاره شده شکل گرفته است. برخی آیین‌ها و روش‌ها از دیرباز و تمدن تاریخی ایرانی به ارث رسیده، برخی از آموزه‌های دینی دریافت شده که شمول وسیعی دارد و برخی نیز در تبادل فرهنگی با جهان وارد زندگی ایرانیان شده از جمله استفاده از ابزارهای مدرن و برخی نیز از طریق تهاجم فرهنگی وارد زندگی ایرانیان شده است. (قطبی جشقانی، ۱۳۹۱: ۵)

مسئله تأثیرپذیری سبک زندگی اجتماعی ایرانیان که در نتیجه تبادل فرهنگی با جهان و با استفاده از ابزارهای فناوری مثل اینترنت، ماهواره، تلویزیون و ... می‌باشد و تأثیرگذاری آن بر سبک زندگی نیروهای مسلح از دغدغه‌های اصلی مسئولین و محققین محسوب می‌گردد. در سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، مسائلی مورد نظر است که اسلام در آنجا نظر دارد؛ یعنی موضوع‌هایی که مورد قبول اسلام، یا مورد انتقاد، طرد و نفی اسلام است. ارزش‌های اسلامی مطلق و دائمی است، نه تاریخ‌مند و مربوط به زمانی خاص؛ بلکه باید همیشه این ارزش‌ها رعایت شود.

شناخت ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های سبک زندگی نیروهای مسلح جهت طراحی و ارائه الگوی مناسب از دیگر دغدغه‌های محققین و مستلزم یک چارچوب مفهومی جدیدی است که موضوع این تحقیق می‌باشد. به‌رغم تمام تأکیدات، مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته، پژوهشی که به‌طور جامع به سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران توجه و الگویی برای آن ارائه کرده باشد، انجام

نشده است. با توجه به موارد فوق، این مسئله در ذهن محقق شکل گرفته است که سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح از چه ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های باید برخوردار باشد. با بررسی‌های انجام شده و مطالعات اکتشافی مشخص گردید که تاکنون الگویی برای سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح ارائه نشده است. بنابراین مسئله اصلی «فقدان الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح به صورت مدون و مناسب» است.

هدف اصلی این تحقیق «دستیابی به الگوی سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران» است و اهداف فرعی آن شناسایی و تعیین ابعاد مؤلفه‌ها، شناسایی و تعیین شاخص‌ها و تعیین ارتباط بین مؤلفه‌ها و شاخص‌ها یا الگوی سبک زندگی نیروهای مسلح و اولویت‌بندی آن‌هاست. برای دستیابی به اهداف فوق، سوالات زیر طرح گردید:

- ۱- الگوی سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران چیست؟
- ۲- مؤلفه‌های سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران کدامند؟
- ۳- شاخص‌های سبک زندگی نیروهای مسلح کدامند؟
- ۴- چه ارتباطی بین مؤلفه‌ها و شاخص‌های سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران وجود دارد؟

نیروهای مسلح در جمهوری اسلامی ایران از جایگاه ویژه و برجسته‌ای برخوردار هستند که باید از بالاترین معیارها و استانداردهای ارزشی در باور، بینش، نگرش و گرایش فردی، خانوادگی، مدیریتی، ساختار و سازمان و نظامات برخوردار باشد. با طراحی الگو می‌توان زمینه تحول و اصلاح سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران فراهم نمود.

مبانی نظری

پیشینه تحقیق

با انجام مطالعات اکتشافی مشخص گردید که تحقیقاتی در زمینه سبک زندگی صورت گرفته است و می‌تواند در جهت گیری انجا ماین پژوهش مؤثر باشند که به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌نمایم:

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی؛ با همکاری مرکز مطالعات راهبردی رهیافت ولایت آستان قدس رضوی، تحقیقی به صورت کتاب تهیه و تدوین کرده که گزیده بیانات امام خامنه‌ای مدظله العالی در حرم امام رضا علیه السلام است.

رساله دکتری تحت عنوان «دین و سبک زندگی: مطالعه موردی شرکت کنندگان در جلسات مذهبی» توسط محمد سعید مهدوی کنی در دانشگاه امام صادق علیه السلام انجام شده است. هدف پژوهش:

بررسی روابط آموزه‌های مذهبی در یکی از جلسات مذهبی با سبک زندگی شرکت‌کنندگان در آن. و فرضیه‌آن: سبک زندگی شرکت‌کنندگان در جلسات مذهبی با الگوی (شیوه تبلیغی مبلغ: طرح آموزه‌ها به صورت کلی، بیان تکالیف فرد در قبال جمع) مرتبط است. و نتیجه آموزه‌های دینی مبلغ طی تحلیل گفتمان سخنرانی‌های او مشخص شد. مطابق طرح تحقیق، آموزه‌های ارزشی و رفتاری به دست آمده، شاخصه‌هایی تلقی شد که دین افراد مورد نظر بررسی گردید که پیشنهاد می‌شد روابطی با آموزه‌های دینی مبلغ داشته باشند. تحلیل یافته‌های مصاحبه عمیق و پرسشنامه نشان داد: اول، این رابطه برقرار است و فراتر از آن در بسیاری از موارد میان آموزه‌ها و جنبه‌های برگزیده سبک زندگی افراد تطابق وجود دارد و دوم اصولی حاکم است که با کمی تسامح می‌توان آن را نوعی رفتارهای ترجیحی یا سبک زندگی نامید.

در بررسی به عمل آمده از پیشینه‌ها شامل رساله‌ها، پایان‌نامه‌ها، پروژه‌های تحقیقاتی و مقالات علمی- پژوهشی، عمده یافته‌ها به بحث سبک زندگی پرداخته‌اند، ولی الگوی ارائه نشده است. هم چنین هیچ تحقیقی در رابطه با سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مشاهده نگردید. اما با بررسی پیشینه‌های تحقیق، روشن شد که سبک زندگی دارای ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌های زیادی است و گستره وسیعی را شامل می‌شود. هم چنین بعضی از مؤلفه‌های سبک زندگی نیز به عنوان متغیرها یا سنجه‌های تحقیق، مانند «حوزه علوم اجتماعی»، «حوزه علوم پزشکی و بهداشت»، «حوزه علوم روانشناسی»، «حوزه علوم رفتاری» و «حوزه دین» بررسی شده است.

مفهوم شناسی

- **سبک زندگی:** سبک زندگی، روش‌ها و گونه‌هایی است که انسان‌ها و افراد یک جامعه برای زندگی و تعامل فردی و اجتماعی خود بر می‌گزینند. به بیان دیگر رویکردهای عادت‌وارهای آحاد جامعه در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی زندگی است که به شکل رفتارهای پایدار و نیمه پایدار ظهور پیدا می‌کند. (قطبی جشوقانی، ۱۳۹۱: ۵)

سبک زندگی بخشی از زندگی است که عملاً تحقق می‌یابد و در بردارنده طیف کامل فعالیت‌هایی است که افراد در زندگی روزمره خود انجام می‌دهند. بنابراین طیف فعالیت‌های مختلف افراد در هر عرصه از زندگی می‌تواند سازنده سبک زندگی آنها در آن عرصه باشد. (رضوی‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۶۷)

- **الگو:** الگو عبارت است از حالت تجربیدی یا انتزاعی از یک واقعیت. (اعرابی، ۱۳۸۵: ۳۶) به کمک الگو می‌توان متغیرهای موجود و رابطه بین آنها را به خوبی شناخت. اصولاً الگو به دنبال کشف رابطه است. (دلاور، ۱۳۸۶: ۱۹)

- **نیروهای مسلح:** در ماده ۱ آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران آمده است:

«نیروهای مسلح به ستاد فرماندهی کل قوا، ارتش، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروی انتظامی و وزارت دفاع و سازمان‌های وابسته، اطلاق می‌شود.» (۱۳۸۸)

منشأ پیدایش سبک‌های زندگی

رفتار اجتماعی و سبک زندگی، تابع تفسیر ما از زندگی است. (مقام معظم رهبری م‌ت‌ف‌ا ۹۱/۷/۲۳) نوع «نگاه» و تفسیر انسان نسبت به چیزی، در درجه‌ی اول منبعث از نوع نگاه و جهان‌بینی‌ای است که مکتب و آیین شخص نسبت به آن چیز ارائه می‌دهد. ایدئولوژی‌ها و مکتب‌ها زاده جهان‌بینی‌ها هستند. همه دین‌ها، آیین‌ها، مکتب‌ها و فلسفه‌های اجتماعی خواه‌ناخواه بر نوعی جهان‌بینی متکی بوده و هستند. (مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۱۳، ص ۳۴۱)

هر اندیشه نظام‌مندی بر دو پای جهان‌بینی (شناخت عالم هستی و قوانین حاکم بر آن) و ایدئولوژی (مجموعه قوانین جهت تنظیم رفتارهای انسان) استوار شده و ایدئولوژی‌ها، همواره از نوع نگرش انسان به جهان هستی متأثر بوده‌اند. (فقیهی مقدس، ۱۳۸۹: ۱۵۹)

ویژگی‌های سبک اسلامی

فطری است: آن‌چه در اندیشه امام علیه‌السلام، به ویژه در آثار کلامی و اخلاقی ایشان بیشتر جلوه‌گری می‌کند، بحث فطرت است، که به عبارتی، سرمنشأ همه فضایل می‌باشد. ایشان، فطرت را همان حقیقت خاص انسان در مقایسه با موجودات دیگر دانسته که وجه تمایز انسان با حیوان نیز به‌شمار می‌آید. انسان با دارا بودن ویژگی‌هایی چون عقل، تفکر، اراده، انگیزه و هدف؛ و به تعبیر حضرت امام خمینی علیه‌السلام، فضیلت جویی، کمال‌طلبی، آرمان‌خواهی و میل به جاودانگی، مفضور به فطرت الهی است. (رسولی شریانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۴۲-۳۱)

چندبُعدی است: از نظر امام خمینی علیه‌السلام انسان موجودی دو بعدی بوده که یک بعد او با طبیعت و عالم ماده و بعد دیگر آن به عالم ماورای الطبیعه پیوند خورده است. مسیر رشد و تکامل او رسیدن از بعد طبیعی به بعد ماورای الطبیعی است. در این زمینه ایشان می‌فرمایند: انسان این هیكل موجود، این جثه موجود، و این حواس موجودی که ما احساسش می‌کنیم ... نیست. به این معنا حیوانات و انسان مثل هم هستند. همه مادی هستند. همه این نحو ادراکاتی (دارند) منتها یک‌قدری کم و زیاد. یک بعد انسان عبارت از این موجود فعلی که دارای این حواس و دارای خواص هست، بعدهای دیگرش اصلاً به آن توجه نشده است و یا کم شده است. (صحیفه نور، ج ۱۱، ص ۲۱۶)

سهل و آسان است: آسانی و نرمش در ذات هر دین آسمانی قرار دارد؛ چراکه به تعبیر قرآن کریم، دین الهی، یک امر فطری است؛ یعنی گوهری است که آفرینش انسان‌ها آن را می‌طلبد «با یکتاپرستی روی به دین آور، این آفرینشی است که خدا مردم را به آن شیوه آفرید، تغییری در آفرینش خدا نیست، این است

آیین استوار اما بیشتر مردم نمی‌دانند.» (سوره مبارکه روم، آیه ۳۰)

هدف‌مند است: این مکتب هدف خود را تکامل و تعالی شخصیت فرد قرار می‌دهد ولی نتیجه آن - به‌ویژه با در نظر گرفتن بایدهای اجتماعی - به نفع اجتماع انسانی است. و از همین جاست که اگر انسان مقید به اخلاق الهی خود را در میان دوراهی انتخاب ببیند یعنی انتخابی برای خود و سعادت خویش و انتخابی برای سعادت دیگران و نفع عموم، کمال خویش را در آن می‌بیند که جان خود را در راه خدا نثار دیگران کند. یعنی به مرحله‌ی کمال اخلاقی که ایثار باشد گام می‌نهد. ایثاری که از روی اراده و اختیار و با انتخاب آگاهانه انجام گرفته، در مسیر وجهتی حساب‌شده و منطقی است. (نصری، ۱۳۹۲/۱۱/۲۰)

فراگیر است (همه اقشار را در بر می‌گیرد): قرآن کریم برخلاف مکتب‌هایی که گروه معینی را مورد خطاب خویش قرار می‌دهند، پیایی همه انسان‌ها را با تعبیرهایی همچون «یا ایها الناس»، «یا بنی آدم» و «یا ایها الانسان» مخاطب می‌سازد و خطاب به پیامبر اسلام ﷺ آمده است: «و ما أرسلناک إلا رحمة للعالمین» (مطهری، ۱۳۷۸: ۲۴۲)

تجربه شده است: مسئله انسان کامل یک بحث فلسفی و علمی محض نیست که فق طائر علمی داشته باشد. اگر انسان کامل اسلام را از راه بیان قرآنو سستو از راه شناخت پرورده‌های کامل قرآن شناسیم، نمی‌توانیم راهی را که اسلام معین کرده، برویم و یک مسلمان واقعی و درست باشیم و همچنین جامعه ما نمی‌تواند یک جامعه اسلامی باشد. پس ضرورت دارد انسان کامل و عالی و متعالی اسلام را بشناسیم. (مطهری، ۱۳۷۳: ۱۷-۱۵)

همراه با ضمانت است: اخلاق الهی از ویژگی برخوردار است که اخلاق بشری فاقد آن است. اخلاق الهی از آن‌جا که منشأش اراده الهی و فرمان خداوندی است دارای ضمانت اجرایی می‌باشد، در حالی که اخلاق بشری به دلیل آن‌که منشأیی والا ریشه نگرفته است ضمانت اجرای آن هیچ چیز جز وجدان اخلاقی انسان نمی‌باشد. این که ما برای انسان‌ها بایدهایی را در نظر بگیریم و بگوییم باید انجام دهید از قبل باید به فکر ضمانت اجرایی برای آن‌ها باشیم... اگر برای بایدها و تکلیف‌های اخلاقی ضمانت اجرایی به نام خدا وجود نداشته باشد اطاعت از دستورهای اخلاقی فقط منوط به رضای فرد خواهد بود و هرگاه انسان بخواهد عملی را انجام خواهد داد و هرگاه نخواهد از انجام آن عمل سرباز خواهد زد. ایمان به خدا بهترین ضامن اجرا برای اطاعت از بایدهای اخلاقی است و بدون برخورداری از یک چنین ایمان و اعتقادی نمی‌توان اطمینانی به اجرای امور اخلاقی داشت. بدون ضمانت دینی، اخلاق فقط حساس‌گری است، حس تکلیف از میان می‌رود. (نصری، ۱۳۹۲/۱۱/۲۰)

حوزه‌های سبک زندگی ایرانی اسلامی

۱- **حوزه اقتصادی:** از دیدگاه اسلام اهداف صرفاً اقتصادی با کرامت انسانی سازگار نیست، بلکه اقتصاد، تنها وسیله‌ای است که ممکن است او را در راه رسیدن به هدف نهایی یاری دهد. این گونه نیست که برای کسب منفعت و ایفای مدیریت، هر روشی مطلوب باشد، بلکه باید روشهایی را برای مدیریت انتخاب کرد که به کرامت انسانی کارمندان لطمه‌ای نزنند؛ یعنی، نه تنها مانع تکامل روحی و معنوی آنان نشود که در این جهت آنها را کمک کند. (مصباح یزدی، ۱۳۹۱: ۲۶)

۲- **حوزه اخلاقی:** خلق در لغت به معنی صفت پایدار و راسخ یعنی ملکه است و اخلاق به مجموعه این گونه صفات اطلاق می‌شود. بنابر این هرگاه صفتی برای شخصی به صورت پایدار در آمد و در او رسوخ نموده باشد، به صورتی که کارهای متناسب با آن را بدون تأمل زیاد و سهولت انجام دهد گویند آن صفت برای او ملکه و خلق است و این ممکن است در اثر تکرار عمل پیدا شود و یا ذاتی بوده و زمینه‌های فطری و ارثی داشته است و علم اخلاق: علمی است که از انواع صفات خوب و بد، صفاتی که ارتباط با افعال اختیاری انسان دارد، و از کیفیت اکتساب این صفات و یا دور کردن صفات رذیله بحث می‌کند (مصباح، ۱۳۷۳: ۹۱۰).

۳- **حوزه سیاسی:** سیاست بخشی از منظومه منسجم اندیشه اسلامی تلقی می‌گردد و رویکرد مسلمانان به آن، ریشه در وحی، سنت و سیره معصومین (علیهم‌السلام) دارد. از دیدگاه علامه محمدتقی جعفری «سیاست از دیدگاه اسلام: عبارت از مدیریت حیات انسان‌ها - چه در حالت فردی و چه در حالت اجتماعی - برای وصول به عالی‌ترین هدف‌های مادی و معنوی است.» (۱۳۷۷: ۷) بر مسلمانان لازم است برای تعیین سرنوشت اجتماعی خود، مشارکت سیاسی داشته باشند و در اموری چون انتخابات برای برگزیدن افراد صالح، با تقوا و کاردان برای اداره امور جامعه و کشور بی تفاوت نباشند؛ مشارکت سیاسی گاه به گونه بیعت است؛ مشورت‌دهی به حاکمان اسلامی می‌تواند از ابعاد مشارکت سیاسی در عرصه‌های اجتماعی باشد. (جوادی آملی، ۱۳۹۳: ۴۶۸-۴۶۶).

۴- **حوزه خانواده:** از دیدگاه اسلام محیط خانواده مهم‌ترین کانون شکل‌گیری شخصیت انسان و قالب‌ریزی روح و روان اوست. از این رو با وضع مقررات و احکامی در باب روابط و حقوق متقابل اعضای آن می‌کوشد تا محیطی جذاب و پر کشش و مطلوب به وجود آورد تا آن مکانی مطمئن و آرام برای پرورش روح و جسم باشد. آرامش و امنیت فرزندان در خانه و رضایت والدین از آنها و دعای خیر هر یک برای دیگری، موجب تحکیم پیوندهای خونی و عاطفی شده و این خانه پر نور و معنویت تبدیل به پایگاهی امن و آرام و پویا برای همه اعضا شود. رضایت هر یک از افراد خانواده از دیگران بر

اثر رعایت حقوقیکدیگر، موجب دلگرمی و احساس پشتوانه‌ای برای هر یک از آنان در فعالیت‌های زندگی می‌شود. محیط خانواده در سایه احکام اسلامی و تربیت قرآن تبدیل به کانون مهرورزی و ابراز عواطف عالی انسانی و ارزشمند و نیز مرکز مشارکت و همکاری و احساس مسئولیت در تصمیم‌گیری‌ها و امور مهم و حیات زندگی می‌شود. جامعه نیز چشم انتظار چنین خانواده‌هایی است. خانواده‌هایی که ساختمان فکری و ساختار روحی و تربیتی آنان براساس موازین و معیارهای اصیل انسانی و فطری و موافق با ارزش‌ها و مقدّسات دینی و بشری پی‌ریزی شده است. چنین خانواده‌هایی که در جریانات ناموافق و تندبادهای منحرف و غیر اخلاقی جامعه دچار تزلزل و لغزش نمی‌شوند. آنها نه تنها تحت تأثیر قرار نمی‌گیرند بلکه با توجه به ساختار تربیتی و اخلاق قوی و هدفمند به‌طرز مطلوب و پسندیده‌ای بر اجتماع نیز تأثیرگذار می‌باشند. و بدین ترتیب جریانات اجتماعی را به سوی نهادهای ارزشی و حقیقی و کمال مطلوب انسان راهبری و هدایت می‌کنند. (غفاری، ۱۳۹۱/۹/۶)

۵- حوزه محیط‌زیست: در آموزه‌های دینی توجه ویژه‌ای به محیط زیست شده و برای کسانی که در احیا و نگهداری آن می‌کوشند، پاداش مادی و معنوی فراوانی ذکر شده است؛ برای نمونه، رسول خدا ﷺ فرمود: «هرکس درختی بکارد، خدا به اندازهٔ محصول آن برایش پاداش می‌نویسد.» (جوادی‌آملی، ۱۳۹۳: ۶۹۴) امام خامنه‌ای مدظله‌العالیه در دیدار اعضای هیئت علمی در همایش «محیط‌زیست، دین و فرهنگ» می‌فرماید: «از نظر اسلام، طبیعت متعلق به انسان و او امانت‌دار این نعمت الهی برای نسل‌های بعدی است؛ لذا کسی که اقدام به تخریب محیط‌زیست کند، به این امانت و به نسل‌های بشری خیانت کرده است. کفران نعمت طبیعت، عقوبت الهی را در پی خواهد داشت و معضلاتی که به‌عنوان اثرات ناشی از تخریب محیط‌زیست در زندگی انسان‌ها به‌وجود آمده، در واقع نتیجهٔ کفران این نعمت است.» (امام خامنه‌ای مدظله‌العالیه ۸۰/۳/۲۹)

۶- حوزه فرهنگ و آموزش: از نظر عده‌ایی متفکرین، فرهنگ، وجه معنوی متعالی زندگی اجتماعی انسان است و از نظر عده‌ایی دیگر، فرهنگ، نوع شکل‌گیری اخلاقی، عقلی و روحی فرد و تبلور آن در تربیت‌یافتگی، وضع قوانین و آداب و رسوم اجتماعی یک قوم یا اقوام منطقه خاص جغرافیایی است که از نظر دین، ملیت و زبان با هم اشتراک دارند. (پژوهنده، ۱۳۷۵: ۹۳) و در بیان اهمیت آموزش پیامبر گرامی می‌فرماید: «طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ بُغَاءَ الْعِلْمِ: کسب علم و دانش بر هر فرد مسلمان واجب است. خداوند جویندگان دانش را دوست دارد.» (رسولی محلاتی، ۱۳۸۶: ۳۰)

۷- حوزه هنر و معماری: در جامعه اسلامی با اهداف مختلف، بناهایی گوناگون ساخته می‌شوند: بناهای شخصی و اماکن عمومی که شامل مراکز فرهنگی، مذهبی، بهداشتی، خدماتی و دولتی مدیریتی است. حکمت وجود هر یک از بناهای عمومی منافع عمومی مربوط به آن، به این ترتیب است: ترویج

دانش و فرهنگ، حفظ و ترویج شعائر دینی، حفظ و گسترش بهداشت، ارائه خدمات به مردم و اداره جامعه و حفظ اهداف نظام اسلامی که باید در چهره عمومی بناها و اماکن شهر، نمایان باشد... در نگاه اسلام برای همه زمان‌ها و مکان‌ها شکل یکسان و خاصی برای تأسیس بناها معین نشده است؛ بلکه مناسب است بر اساس اوضاع زمانی و مکانی و تأمین اهداف مورد نظر اسلام، بناها تأسیس شوند. (جوادی آملی، ۱۳۹۳: ۵۳۸-۵۳۷)

۸- **حوزه دفاع:** دفاع، مفهومی مقدس، ارزشی و مبتنی بر آفرینش بشر و یکی از ارکان بقا، حفظ نوع و سعادت‌مندی دنیا و آخرت اوست. فهم حقیقی و التزام عملی به آن، سبب امنیت، عدالت و رفاه عمومی می‌شود. اسلام در مورد دفاع مقدس، برخوردار از نظریه‌ای است که بر دو مبنای توحیدی استوار است: (۱) خواست و مشیت الهی و خارج از اراده انسان؛ (۲) خواست و مشیت الهی که بر فطرت یعنی آگاهی، اراده و انتخاب انسان مبتنی است. (رستمی‌نسب، ۱۳۸۹: ۹۵)

ابعاد و مؤلفه‌های سبک زندگی

از منظر آیت‌الله مصباح، واژه سبک زندگی که در ادبیات امروزی به مثابه واژه‌ای کلیدی مطرح شده است، از نظر لغوی و موارد کاربرد، گستره وسیعی را دربرمی‌گیرد؛ یعنی از رفتارهای خاصی که هر فردی برای زندگی خود برمی‌گزیند تا رفتارهای خانوادگی، فامیلی، محلی، شهری، کشوری و بین‌المللی قابل اطلاق است.

از این منظر، می‌توان سبک زندگی را ویژگی‌های رفتاری انسان تعریف کرد و بر اساس اختلاف این ویژگی‌ها، تعدد سبک‌ها را در نظر گرفت؛ اما این ویژگی‌ها از دیدگاه‌های مختلف قابل تقسیم به اشکال مختلف است؛ گستره این تقسیم‌بندی سبک زندگی فردی، خانوادگی، گروه خاص، افراد یک شهر یا منطقه و زندگی‌های بین‌المللی را شامل می‌شود. شایسته است در مردم‌شناسی به صورت توصیفی به بیان این مسائل بپردازند. این‌که ساکنان هر منطقه‌ای چه ویژگی‌های رفتاری دارند، خودبه‌خود بار ارزشی مثبتی یا منفی‌ای ندارد. این یک نوع تقسیم‌بندی به لحاظ گستره متعلق است. نوع دیگر تقسیم‌بندی از نظر عواملی است که در این ویژگی‌ها مؤثر است؛ یعنی گاهی عوامل طبیعی، اقلیمی و جغرافیایی مانند نوع آب و هوا یا غذاها یا لباس و عوامل اجتماعی و تاریخی در آن مؤثر است. در نهایت، عوامل فرهنگی یا به تعبیر دیگر عوامل ارزشی منشأ این تقسیم‌بندی می‌شود؛ یعنی روش‌های زندگی جوامع مختلف را ارزش‌گذاری، و بر این اساس خوب یا بد بودن کاری را مشخص می‌کند که نتیجه آن انتخاب روش خوب است. (۱۳۹۱/۱۱/۱۹)

«سبک زندگی می‌تواند از بُعد فردی شامل مؤلفه‌های: ولایت‌مداری، ایمان و اعتقاددینی، بصیرت دینی، شجاعت، انضباط فردی، آمادگی جسمانی، دانش طلبی، اخلاق خوش، ساده‌زیستی و تواضع؛ و بُعد

خانوادگی شامل مولفه‌های: پوشش اسلامی، خانواده، ازدواج، پوشاک، مسکن، خوراک، ملزومات، فرزندان، والدین، اقوام، همسایگان، تفریح و تفریح، اخلاق خانوادگی، وسایل ارتباط جمعی و آداب و رسوم؛ و بُعد اجتماعی شامل مؤلفه‌های: امور اقتصادی، تعامل اجتماعی، مشارکت فرهنگی، مشارکت سیاسی، رعایت حقوق عمومی، رعایت محیط زیست، انفاق، امر به معروف و نهی از منکر؛ و بُعد سازمانی شامل مؤلفه‌های: اطاعت‌پذیری، وجدان کاری، حفظ بیت‌المال، رعایت انضباط سازمانی، تعاون و کار جمعی، فرهنگ سازمانی، معناجویی در کار و رهبری و مدیریت، از وقت بهترین استفاده کردن، عدم اسراف در نیروی های انسانی، واگذاری بیش از یک مسئولیت به افرادی که فرصت اضافی دارند، تشکیل شود.^۱ (صفایی، ۱۳۹۳)

جایگاه نیروهای مسلح

وجود نیروهای مسلح امری مسلم در همه نظام های سیاسی بوده و هست. نظام اسلامی نیز نه تنها از این قاعده مستثنی نیست، بلکه چون اهداف و آرمان‌هایش با دشمنان داخلی و خارجی متعددی رو به رو است، نیازمندی‌اش به نیروهای مسلح قوی و توانمند بیش از سایر نظام‌ها است. قرآن مجید، ارزش والای «جهاد» در راه خدا را در آیات فراوانی بیان نموده است که به یک مورد آن اشاره می‌شود: «وَقَضَىٰ اللَّهُ الْمَجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا» (سوره مبارکه نساء/آیه ۹۵) و خداوند، مجاهدان را بر نشستگان، با پاداش عظیمی برتری بخشیده است. (نظرپور، ۱۳۸۶: ۱۳۶) در نامه ۵۳ نهج البلاغه، درباره نیروهای مسلح تعبیرات عجیبی دارد و در آغاز نامه، حضرت از نیروهای مسلح به عنوان «جندالله» نام می‌برد و در فرازی می‌فرماید: «فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ حُصُونُ الرَّعِيَّةِ، وَزَيْنُ الْأَوْلَادِ وَعِزُّ الدِّينِ، وَسَبَلُ الْأَمْنِ وَكَيْسُ تَقْوَمِ الرَّعِيَّةِ إِلَّا بِهِمْ أَرْتَشُ بِهٖ اذْنِ خَدَاوَنَدِ دَرُ مَرْدَمِ، وَ زَيْنَتِ حَاكِمَانِ، وَ اِرْجَمَنَدِي دِينِ وَ رَاهَايِ اَمْنِيَتَانَدِ، كِه مَرْدَمِ بَدُونِ اَنَانِ بَرِيَايِ نَمَانَدِ.»

امام خمینی رحمته الله علیه درباره قوای مسلح می‌فرماید: «تمام قوای مسلح باید بدانند که اسلام قوای مسلح را در رأس امور قرار می‌دهد و آن‌ها هستند که استقلال کشور را حفظ می‌کنند.» (صحیفه نور، ج چهارده: صد و هشتاد و شش) هم‌چنین فرموده‌اند: «ارتش و سپاه و بسیج و سایر قوای مسلح نظامی و انتظامی و مردمی پیرو اولیائی هستند که همه‌چیز خود را در راه هدف و عقیده فدا نموده و برای اسلام و پیروان معظم آن شرف و افتخار آفرینند.» (صحیفه نور، ج پانزده: صد و پنجاه و چهار) امام خامنه‌ای مد ظله العالی در دانشگاه شهیدستاری درباره قوای مسلح فرموده‌اند: «مجموعه نیروهای مسلح در دل ملت جا دارند و مدافع مرزهای استقلال و آبرو حیثیت ملت‌اند.» (امام خامنه‌ای مد ظله العالی، ۸۱/۱۰/۴)

۱- مصاحبه منتشر نشده با حضرت حجت الاسلام والمسلمین غلامرضا صفایی رئیس دفتر عقیدتی سیاسی ن.م.

- اصولی که ناظر به بیان اهداف و آرمان‌های کلی نظام اسلامی‌اند؛ اهدافی که جز در سایه برخورداری از نیروهای مسلح قوی و توانمند دست نیافتنی می‌نمایند؛ از جمله:
- نفی هر گونه ستم‌گری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری؛
 - تأمین قسط و عدل؛
 - تأمین و حفظ استقلال همه جانبه؛
 - طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب؛
 - تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی؛
 - حفظ وحدت و تمامیت ارضی؛
 - حفظ نظام اسلامی کشور؛
 - ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی؛
 - حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان؛
 - جلوگیری از اضرار افراد و تجاوز آنان به منافع عمومی. (فرازی، ۱۳۸۴: ۱۳۱)

مدل مفهومی تحقیق

در این تحقیق الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح دارای ۴ بُعد فردی، خانوادگی، سازمانی و اجتماعی است.

- بُعد فردی

دارای ۸ مؤلفه شامل: ایمان و معرفت دینی - بصیرت دینی - ولایت‌مداری - شجاعت و شهامت - آمادگی جسمانی - هوشمندی و خلاقیت - انضباط فردی - عبادت.

و ۳۷ شاخص بُعد فردی عبارتند از: - باور حقیقی و قلبی به ذات باری تعالی - معادباوری نسبت به فلسفه زندگی - خداناطری در برابر اعمال و رفتارهای روزانه - اعتقاد قلبی و التزام عملی به دین مبین اسلام - استعانت از ذات باری تعالی - اقدام به موقع و به هنگام در شرایط حساس - توانایی تحلیل جریان‌های فکری و سیاسی کشور - فهم سیاسی در درک موقعیت‌های حساس انقلاب - فصل الخطاب قراردادن تدابیر و مواضع ولی فقیه - شناخت دسیسه‌های آشکار و پنهان دشمن - التزام عملی به فرامین و تدابیر ولی فقیه - اعتقاد به مشروعیت ولایت مطلقه فقیه در تداوم ولایت پیامبر و ائمه معصومین (ع) - باور به همسانی اختیارات ولی فقیه با امام و پیامبر - دفاع همه جانبه از حریم ولایت - مرعوب‌عده و غده دشمن نشدن - استقبال و پذیرش کارهای سخت و حضور در عرصه‌های پرخطر - برخورداری از روحیه جهادی در برخورد با چالش‌ها - اهتمام و توجه به استمرار ورزش - التزام عملی به انجام واجبات و ترک محرّمات - ممارست در عبادت عاشقانه و خالصانه - اهتمام به نماز اول وقت و

جماعت- عبودیت و بندگی خالصانه و عارفانه- اهتمام و توجه به قرائت و فهم قرآن

بعد خانوادگی

دارای ۱۳ مؤلفه شامل: ازدواج- مسکن- پوشاک- خوراک (تغذیه)- ملزومات زندگی- فرزندان- والدین- اقوام و خویشان- همسایگان- تفریح و سرگرمی- وسایل ارتباط جمعی- آداب و رسوم- اخلاق خانوادگی.

۴۵ شاخص بعد خانوادگی عبارتند از: اهتمام و التزام به انتخاب همسر از خانواده اصیل و نجیب- اهتمام و التزام به انتخاب همسر هم کفو- التزام به رعایت آداب و رسوم ازدواج برابر موازین اسلامی- التزام به رعایت شئونات اسلامی در محل سکونت- اهتمام به سکونت در محلات خوشنام- اهتمام به داشتن منزل متناسب با شأنیت- اهتمام به پوشش لباس متناسب با شأنیت خانواده نیروهای مسلح- التزام به رعایت پوشش اسلامی در اعضای خانواده- التزام به رعایت پوشش متناسب در منزل- برخورداری از آراستگی ظاهری متناسب با اصول اسلامی- التزام به پرهیز از اسراف و تبذیر و پرهیز از تشریفات زاید... و سفره‌آرایی- التزام به رعایت و تهیه غذاهای مباح و حلال- رعایت آداب اسلامی در خوردن و آشامیدن- التزام به پرهیز از تجملات در تهیه وسایل منزل- اهتمام به استفاده از وسایل ساخت داخل- اهتمام به تهیه وسایل منزل متناسب با شأنیت- اهتمام به فرزندآوری- التزام به رعایت حقوق فرزندان- آموزش مهارت‌های اجتماعی به فرزندان و رعایت آداب اسلامی در تربیت آنان- التزام به رعایت حقوق والدین، تکریم و احترام آن‌ها- مشورت و استفاده از تجربیات والدین- استفاده از شبکه‌های خبری معتبر و مورد وثوق- اهتمام به صلح ارحام و تکریم خویشاوندان- بذل محبت و عطف به والدین در حیات و دادن خیرات و مبرات بعد از حیات آنان- مشورت و هم فکری در امور خانوادگی- اهتمام به دستگیری از خویشاوندان نیازمند- اهتمام به احسان و نیکی به همسایگان و توجه به مشکلات آنان- التزام به مراعات حقوق همسایگان- اهتمام به بردباری در برابر آزار همسایگان- بهره‌مندی بهینه از اوقات فراغت- سفر و رعایت آداب اسلامی در مسافرت- پرهیز از سرگرمی‌های مخرب و غیراسلامی- اهتمام به ورزش و تفریحات سالم و ایجاد نشاط در بین خانواده- استفاده بهینه از شبکه اینترنت- اهتمام به مبارزه با خرافات و بدعت‌گذاری- التزام به دوری از شبکه‌های اجتماعی و ماهواره‌ای غیرمجاز- اهتمام به مشارکت در امور خیریه و عام‌المنفعه- اهتمام به حضور در نمازهای جماعت و جمعه به همراه خانواده- اهتمام به حضور در مراسم‌ها و هیئت‌های مذهبی- اهتمام به ترویج سنت‌های اسلامی و ملی- برخورداری از حسن خلق، خوشرویی، صبر و سعه صدر- داشتن روحیه تعاون در فضای منزل- ایجاد روحیه محبت و صمیمیت در خانه- اختصاص وقت مناسب به خانواده- رعایت احترام همسر و فرزندان در خانواده.

بُعد سازمانی

دارای ۸ مؤلفه: معناجویی در کار- فرهنگ سازمانی- تعاون و کارجمعی- رعایت انضباط سازمانی- حفظ بیت‌المال- وجدان کاری- اطاعت‌پذیری- رهبری و مدیریت.

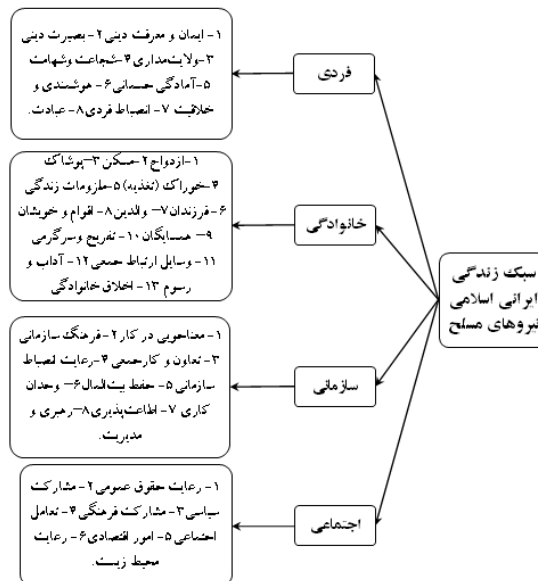
۳۲ شاخص آن عبارتند از: نگرش عبادی به کار- احساس معنا در کار- احساس لذت بردن از کار- پذیرش ارزش‌های سازمان- همسویی با ارزش‌های سازمان- تعهد به ارزش‌های سازمان- ترویج ارزش‌های سازمان- داشتن روحیه تعاون و کار جمعی در سازمان- اولویت دادن به مصلحت جمع در سازمان- رعایت قواعد و مقررات سازمان- اهتمام به رعایت شایسته‌سالاری- اهتمام به مشارکت در تصمیم‌گیری و همبستگی با دیگران- اهتمام به مدیریت زمان در سازمان- تمیز و آراسته بودن در محیط کار و رعایت نظافت در آن- اهتمام به برنامه‌ریزی و زمان‌بندی در امور- التزام به رعایت بیت‌المال در سازمان- التزام به استفاده صحیح از امکانات و تجهیزات- اهتمام به حذف هزینه‌های غیرضروری در سازمان- اهتمام به تلاش در سودمند نمودن کار- انجام کار بدون نیاز به کنترل خارجی- مسولیت‌پذیری و عجزین شدن با کار- رعایت سلسله مراتب سازمانی- اجرای دستورات مافوق (مطابق با شرع و موازین)- التزام به روابط سالم و انسانی در محل کار- برخورداری از تفکر بسیجی و مدیریت جهادی.- اهتمام به ایجاد اعتماد میان کارکنان و مدیران- اهتمام به رفع مشکلات و ایجاد رضایت‌مندی در سازمان- همسوسازی اهداف فردی کارکنان با اهداف سازمان- اهتمام به تشویق و تنبیه مناسب- اهتمام به اتخاذ سبک رهبری و مدیریتی مناسب- اهتمام به رعایت عدالت در سطح سازمان- اهتمام به بهره‌وری سازمان

بُعد اجتماعی

دارای ۶ مؤلفه شامل: ۱- رعایت حقوق عمومی ۲- مشارکت سیاسی ۳- مشارکت فرهنگی ۴- تعامل اجتماعی ۵- امور اقتصادی ۶- رعایت محیط زیست.

۲۷ شاخص بُعد اجتماعی عبارتند از: - اهتمام به رعایت قوانین و مقررات اجتماعی- پشتیبانی از اقدامات و رویه‌های مراجع قضایی- التزام به رعایت حقوق اقشار مختلف مردم- اهتمام به قانون‌پذیری و مبارزه با قانون‌گریزی در جامعه- دوری از احزاب، گروه‌ها و تشکل‌های سیاسی رسمی و غیررسمی- همکاری با نهادهای مردمی و بسیجی- شرکت در مراسم‌های ملی مذهبی- مشارکت در امور سیاسی کشور- مبارزه با ناهنجاری‌های اجتماعی- کمک به امور فرهنگی جامعه- گرامی داشت یاد و خاطره شهدا و ایثارگران- حفظ هویت اسلامی و ملی- تلاش در جهت حفظ انسجام و وفاق ملی- ترویج روحیه میهن دوستی، همکاری و هم‌اندیشی- رعایت اصول و ارزش‌های اسلامی در روابط اجتماعی- احترام

به آزادی‌های مشروع- تلاش در جهت ترویج فرهنگ صرفه جویی- برخورداری از روحیه قناعت و مناعت طبع نظامیان- تلاش در جهت کمک به پیشرفت و توسعه اقتصادی کشور- مشارکت در طرح‌های کلان اقتصاد ملی- اصلاح الگوی مصرف کالا و خدمات و حمایت از تولید داخلی- پرهیز از تفرقه افکنی، فتنه و فساد- اهتمام به تأمین معیشت و مسکن مناسب کارکنان - اهتمام به رعایت نظافت و بهداشت اماکن عمومی - اهتمام به ترویج فرهنگ استفاده از وسایل نقلیه عمومی - اهتمام به حفظ منابع طبیعی - تلاش در جهت ترویج فرهنگ فضای سبز.

شکل (۱) مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از لحاظ نوع، کاربردی است؛ زیرا به سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح پرداخت و الگویی برای آن ارائه داد؛ پژوهش حاضر دارای روش توصیفی- تحلیلی است و در زمره تحقیقات اکتشافی جای می‌گیرد و هدف آن اکتشاف ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های سبک زندگی است. از نظر نحوه گردآوری اطلاعات جزو تحقیقات توصیفی پیمایشی است، توصیفی است، زیرا وضعیت موجود را مورد بررسی قرار می‌دهد و هدف آن توصیف شرایط یا پدیده‌هاست. هم‌چنین پیمایشی است زیرا هدف آن شناخت عقاید، افکار و سایر مسائل مربوط به افراد یک جامعه بوده که از طریق مراجعه به آن‌ها انجام می‌شود. در تحقیق اکتشافی پژوهش‌گر چهارچوب خاصی را برای تعریف مسئله یا معیارهای جمع‌آوری اطلاعات و همین‌طور واحد تجزیه و تحلیل تعریف و مشخص نمی‌کند.

در این روش پژوهشگر با داشتن یک چهارچوب کلی از مسئله یا موضوع تحقیق به کنکاش در مورد گستردگی یا عمق مسئله می‌پردازد. جامعه آماری تحقیق، متخصصین علوم اسلامی و خبرگان نظامی شامل فرماندهان و مدیران راهبردی، اعضای هیئت علمی نظامی و اساتیدی که در زمینه سبک زندگی دارای مقاله، تألیف یا طرح پژوهشی باشند، را در بر می‌گیرد.

با توجه به این که جامعه آماری در این تحقیق در سطوح مشخصی قرار گرفته‌اند، در تحقیق حاضر از روش نمونه‌گیری هدفمند بهره گرفته شد. با بررسی‌های انجام شده و اعمال نظر اساتید راهنما و مشاور، جامعه نمونه به صورت تمام شمار ۷۰ نفر انتخاب گردید. در این تحقیق با استفاده از روش میدانی و ابزار پرسشنامه، و روش کتابخانه علمی و تخصصی و با ابزارهای کتاب‌های علمی و تخصصی و مقاله‌های علمی و پژوهشی، سایت‌های اینترنتی و آکادمیک (وب‌گاه‌های معتبر علمی)، کتابخانه و بانک اطلاعات دانشگاه عالی دفاع ملی، داده‌های لازم جمع‌آوری شدند.

با طراحی پرسشنامه، نظر جامعه آماری را در خصوص میزان نقش شاخص‌ها و مولفه‌ها به روش پیمایشی به دست آمد. ضریب روایی محتوایی کل پرسشنامه ۰.۹۴ به دست آمد. ضریب روایی محتوایی تک تک عوامل و کل پرسشنامه از حداقل ضریب روایی محتوایی در نظر گرفته شده یعنی ۰/۶۲ بیشتر شده و به این معنی است که پرسشنامه از روایی محتوایی بسنده برخوردار است. برای ارزیابی پایایی پس از ورود داده‌های پرسش‌نامه به نرم‌افزار SPSS ۱۸ با استفاده از آزمون گاتمن، ضریب پایایی ۰/۸۱ به دست آمد.

تجزیه و تحلیل و یافته‌های تحقیق

تحلیل توصیفی داده‌ها

۴ بُعد، ۳۵ مؤلفه و ۱۴۱ شاخص احصاء شده در جلسات مطالعات گروهی، براساس طیف لیکرت با یک مقیاس نگرش سنخ ۵ گزینه‌ای از خیلی زیاد تا خیلی کم در قالب پرسش‌نامه در بین ۷۰ نفر جامعه نمونه توزیع گردید که تعداد ۵۸ پاسخ‌نامه دریافت گردید. اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه در زمینه مشخصات فردی شامل نوع مسئولیت، جایگاه خدمتی، سابقه خدمت، میزان سطح تحصیلات، سازمان یا محل خدمت در جدول زیر منعکس و تشریح شده است.

جدول (۱) تحلیل توصیفی پاسخ دهندگان

نوع مسئولیت	فراوانی	درصد فراوانی	سابقه خدمتی	فراوانی	درصد فراوانی	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
فرماندهی و مدیریتی	۴۰	۶۹	۱۰ تا ۲۰ سال	۱	۱/۷	کارشناسی ارشد	۱۸	۳۱
هیئت علمی نظامی	۱۸	۳۱	۲۰ تا ۳۰ سال	۳۲	۵۵/۲	دکتری	۲۴	۴۱/۴
-	-	-	بالای ۳۰	۲۵	۴۳/۱	دانشجوی کتری	۱۶	۲۷/۶
جایگاه خدمتی								
جایگاه خدمتی	فراوانی	درصد فراوانی	سازمان			فراوانی	درصد فراوانی	
۱۸	۳۸	۶۵/۵	ستادکل			۱۰	۱۷/۲	
۱۹	۱۲	۲۰/۷	آجا			۱۰	۱۷/۲	
۲۰	۵	۸/۶	سپاه			۱۰	۱۷/۲	
۲۱	۳	۵/۲	ناجا			۱۰	۱۷/۲	
			ودجا			۸	۱۳/۸	
			نهادها			۱۰	۱۷/۲	

نتایج نشان داده شده در جدول بالا، تعداد ۴۰ نفر معادل ۶۹ درصد از پاسخگویان در پست‌های فرماندهی و مدیریتی، ۱۸ نفر معادل ۳۱ درصد هیئت علمی نظامی مسئولیت داشتند. پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه از جایگاه‌های خدمتی مناسب برخوردار بوده به طوری که بر اساس نتایج به دست آمده بیشترین فراوانی‌ها مربوط به جایگاه خدمتی (۱۸) به تعداد ۳۸ نفر معادل ۶۵/۵ درصد و جایگاه خدمتی (۱۹) به تعداد ۱۲ نفر معادل ۲۰/۷ درصد از کل پاسخگویان است. برحسب سابقه، خدمت بیشترین فراوانی مربوط به گروه ۲۰ تا ۳۰ سال سابقه خدمت ۳۲ نفر معادل ۵۵ درصد و بالای ۳۰ سال سابقه خدمت ۲۵ نفر معادل ۴۳ درصد از کل پاسخگویان است. در مجموع حدود ۹۸ درصد پاسخ‌دهندگان از سابقه خدمتی بالای ۲۰ سال برخوردار بودند. بر اساس نتایج به دست آمده فراوانی مربوط به کارشناسی ارشد به تعداد ۱۸ نفر معادل ۳۱ درصد، ۲۴ نفر معادل ۴۱/۴ درصد در مقطع دکتری است مابقی پاسخگویان یعنی به تعداد ۱۶ نفر معادل ۲۷/۶ درصد از دانشجویان مقطع دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی هستند. هم‌چنین از ستاد کل نیروهای مسلح، ارتش جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیروی انتظامی و نهادها (حفاظت اطلاعات و عقیدتی سیاسی) هر کدام به تعداد ۱۰ نفر معادل ۱۷/۲ درصد پاسخگویان و از وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح ۸ نفر معادل ۱۳/۷۸ درصد به پرسش‌نامه این تحقیق پاسخ دادند.

برازش مدل

جدول (۲) پارامترهای برازش مدل اندازه‌گیری

مقادیر تعدد	AVE ^۱	پایایی ترکیبی ^۲	R Square	آلفای کرونباخ ^۳	مقادیر اشتراکی ^۴	Redundancy
اجتماعی	۰.۵۷۵۶	۰.۸۹۰۴	۰.۷۶۰۷	۰.۸۵۲۳	۰.۵۷۵۶	۰.۴۳۳۸
خانوادگی	۰.۵۴۳۲	۰.۹۳۸۳	۰.۷۶۷۵	۰.۹۲۷۷	۰.۵۴۳۲	۰.۴۱۵۰
سازمانی	۰.۵۸۹۸	۰.۹۱۹۱	۰.۷۲۲۰	۰.۸۹۸۱	۰.۵۸۹۸	۰.۴۱۵۵
فردی	۰.۵۳۹۹	۰.۹۰۰۹	۰.۷۱۶۵	۰.۸۷۳۲	۰.۵۳۹۹	۰.۳۷۸۸

جدول (۲) پارامترهای برازش مدل اندازه‌گیری

مطابق جدول (۲) مقادیر میانگین واریانس استخراج شده برای چهار گزینه فردی، خانوادگی، سازمانی و اجتماعی که همگی بیشتر از ۰.۵ هستند و قابل قبول بودن روایی همگرایی مدل و مناسب بودن برازش مدل اندازه‌گیری تأیید می‌شود. خروجی بالای ضرایب پایایی ترکیبی در جدول فوق مربوط به چهار گزینه فردی، خانوادگی، سازمانی و اجتماعی به خوبی نشان داده شده است و از آن جایی که همگی بالای ۰.۷ هستند، برازش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری تأیید می‌شود. تمام مقادیر R^2 مربوط به ابعاد مدل بیشتر از ۰.۶۷ است که حکایت از برازش قوی مدل ساختاری دارد. مقادیر آلفای کرونباخ تمامی ابعاد از ۰.۷ بالاتر است که برازش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری را نشان می‌دهد.

کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری در روش پی‌ال‌اس، با استفاده از معیار مقادیر اشتراکی ارزیابی می‌شود. معیار افزونگی^۵ از حاصل ضرب مقادیر اشتراکی سازه‌ها در مقادیر R^2 مربوط با آن‌ها به دست می‌آید. و هرچه مقدار میانگین Red بیشتر باشد نشان از برازش مناسب‌تر بخش ساختاری مدل است. برای بررسی برازش مدل کلی تنها از یک معیار به نام GOF استفاده می‌شود:

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2} = \sqrt{0.562125 \times 0.741675} = 0.645$$

با توجه به سه مقدار ۰.۰۱، ۰.۲۵ و ۰.۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF، حاصل شدن ۰.۶۴۵ برای GOF، نشان از برازش کلی قوی مدل دارد.

- 1- Average Variance Extracted
- 2- Composite Reliability
- 3- Cronbachs Alpha
- 4- Communalilty
- 5 - Redundancy

سنجش بارهای عاملی

بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند که اگر این مقدار برابر یا بیشتر از مقدار ۰.۴ شود مؤید این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن مدل اندازه‌گیری قابل قبول است. برای محاسبه ضرایب مسیر، واریانس تبیین شده، بار عاملی متغیرهای مشاهده شده و اثر غیرمستقیم و کل متغیرها بر یکدیگر از گزینه پی‌ال‌اس الگوریتم استفاده خواهیم کرد. برای بررسی معناداری ضرایب مسیر و بارهای عاملی دستور بوت استرپینگ را اجرا می‌کنیم مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰.۴ است. (داوری و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۰)

تمامی ضرایب بارهای عاملی ابعاد و مؤلفه‌ها از ۰.۴ بیشتر بوده که نشان از مناسب بودن این معیار دارد. هم‌چنین یکی از معیارهای بررسی برازش مدل ساختاری ضرایب معناداری χ^2 یا آماره t است که از طریق فرمان بوت استرپینگ قابل دستیابی می‌شوند. پس از اجرای این فرمان، مشخص می‌گردد که تمامی ضرایب معناداری χ^2 از ۱.۹۶ بیشتر هستند که این امر معنادار بودن تمامی سؤالات و روابط میان متغیرها (بعد و مولفه و بین مؤلفه و شاخص) را در سطح اطمینان ۹۵٪ نشان می‌دهد.

در نهایت بررسی برازش مدل در سه بخشِ برازش مدل‌های اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری و برازش مدل کلی انجام شد. در برازش مدل‌های اندازه‌گیری، سنجش بارهای عاملی انجام شد و تمامی بارهای عاملی از ۰.۴ بالاتر بودند. بنابراین حذف هیچ یک از شاخص‌ها لازم نبود و تمامی شاخص‌ها و مؤلفه‌های مدل تأیید شدند. هم‌چنین آلفای کرونباخ تمامی متغیرها از ۰.۷ بالاتر است که برازش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری را نشان می‌دهد.

بعد از بررسی آلفای کرونباخ، نوبت به ضرایب پایایی ترکیبی رسید و خروجی بالای ضرایب پایایی ترکیبی ۴ بُعد فردی، خانوادگی، سازمانی و اجتماعی که همگی بالای ۰.۷ هستند، برازش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری را تأیید می‌کند. روایی همگرایی ۴ بُعد با مقدار ضریب AVE بررسی شد. مقدار ضریب AVE برای تمامی آن‌ها بالاتر از ۰.۵ شد که در مجموع روایی همگرایی مناسب برای تمام ابعاد مدل حاصل گشت.

مطابق ماتریس جدول (۳) مقدار جذر AVE تمامی ابعاد از مقدار همبستگی میان آن‌ها بیشتر است که این امر روایی و اگرایی مناسب و برازش خوب مدل‌های اندازه‌گیری را نشان می‌دهد.

جدول (۳): ماتریس سنجش روایی و اگر با روش فورنل و لارکر

	اجتماعی	خانوادگی	سازمانی	فردی
اجتماعی	۰.۷۵۸			
خانوادگی	۰.۶۴۶	۰.۷۳۷		
سازمانی	۰.۷۳۹	۰.۶۲۸	۰.۷۶۷	
فردی	۰.۶۳۱	۰.۷۳۲	۰.۵۶۰	۰.۷۳۴

برای بررسی برازش مدل ساختاری از ضرایب معناداری Z استفاده شد و مشخص گردید تمامی ضرایب معناداری از ۱.۹۶ بیشتر هستند که این امر معنادار بودن تمامی سوالات و روابط بین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در سطح اطمینان ۹۵٪ را نشان می‌دهد. هم چنین تمام مقادیر R^2 مساوی یا بیشتر ۰.۶۷ است که حکایت از برازش قوی مدل ساختاری دارد. و در نهایت حاصل شدن ۰.۶۴۵ برای GOF، نشان از برازش کلی قوی مدل دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف- نتیجه‌گیری

مبدأ انسان خدا است و هم مقصد وی، چه آن‌که آغازش از خداست و پایان و سرانجامش نیز به سوی اوست «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» ما از آن خدا هستیم و به سوی او باز می‌گردیم. (سوره مبارکه بقره/آیه ۱۳۶) سیر انسان به سوی خداست، یعنی این‌که با انتخاب سبک زندگی مناسب، مراتب وجودی را طی کرده و با شدن‌های خویش، خود را به هدف آفرینش نزدیک‌تر ساخته، به سوی هستی مطلق بکشد.

بین عمل انسان در این عالم و نتیجه آن در عالم دیگر پیوستگی و رابطه وجود دارد. انسان مسافری است که در چند ایستگاه از جمله جنین، دنیا و برزخ ساختمان مادی و معنوی او تکمیل و برای جهان دیگر آماده بهره‌برداری می‌شود.

امام‌خامنه‌ای مطابق در رابطه با حرکت انسان به سوی خدا می‌فرماید: «همه آفرینش، به طرف یک مقصد حرکت می‌کند و آن مقصد، خداست. سعادت هر انسانی، این است که این مقصد را بشناسد و رفتار اختیاری خود را با آن تطبیق کند.» بنابراین ما در این مسیر به نقشه راه و برنامه یا الگو نیاز داریم. «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» اسوه نمونه انسان کامل حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله که نقشه راه و «سبک زندگی اسلامی» را به ما نشان داده است.

بشر نیاز به سبک الهی تضمینی دارد که این برگرفته از ائمه و سیره زندگی پیامبران است.

حضرت امام خمینی علیه السلام هدف از رسالت پیامبران، الهی کردن همه ابعاد انسان می‌داند و در این باره فرمودند: «آن چیزی که انبیا می‌خواستند این بود که همهٔ امور را الهی کنند؛ تمام ابعاد عالم را و تمام ابعاد انسان را، که خلاصهٔ عالم است؛ عصارهٔ عالم است... انبیا آمدند که مردم را از ظلمات به نور دعوت کنند.»

در سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، مسائلی مورد نظر است که اسلام در آنجا نظر دارد؛ یعنی موضوع‌هایی که مورد قبول اسلام، یا مورد انتقاد، طرد و نفی اسلام است. ارزش‌های اسلامی مطلق و دائمی است،

با توجه به جایگاه تشکیلاتی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و تابعیت آن‌ها از ولی فقیه به عنوان فرماندهی کل قوا و رسالت و مأموریت‌های نیروهای مسلح در پاسداری از استقلال، تمامیت ارضی، پاسداری از نظام اسلامی و انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن و نگهداری از امنیت و آسایش مردم و با عنایت به الگوبودن نیروهای مسلح در جامعه، باید الگویی برای سبک زندگی آنان ارائه شود که علاوه بر دارا بودن ویژگی‌های فوق، به یکپارچگی فرهنگی در سطح نیروهای مسلح نیز کمک کرده و سبک زندگی نیروهای مسلح را از هویت اسلامی برخوردار سازد، لیکن نیروهای مسلح، دارای حریم‌های شرعی، عرفی و سازمانی خاص خود بوده و پرداختن به مصادیق موجود در سبک زندگی آنان نیازمند داشتن استانداردی تعریف شده و برنامه‌ریزی قوی و البته اجرای صحیح و مناسب آن است تا راه رسیدن به آرمان‌های متعالی اسلامی و انقلابی و به بیان دیگر کمال وجودی انسان در نیروهای مسلح و ارتقاء صلاحیت‌ها و شایستگی‌های پاسداران و حافظان انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن در شرایط گوناگون، هموارتر گردد.

با توجه به رهنمودهای امام خامنه‌ای مد ظله العالی در جمع جوانان استان خراسان شمالی در مورخه هزار و سیصد و نود و یک/هفت/بیست و سهمینی بر دغدغه نظام جمهوری اسلامی ایران بر استحکام ساخت درونی خانواده و جامعه، این تحقیق در پی تبیین نقش آن دسته از مؤلفه‌های سبک زندگی در نیروهای مسلح است که با احصای آن میتوان به ارتقای سبک زندگی اسلامی کمک نمود و زمینه‌ای برای پیاده‌سازی سبک زندگی اسلامی-ایرانی در جامعه کنونی شود.

در رابطه با راهبردی بودن موضوع می‌توان به بیانات امام خامنه‌ای مد ظله العالی در دیدار دانشجویان در مورخه هزار و سیصد و نود و دو/پنج/شش اشاره کرد که معظم‌له فرمودند: «مسئله «سبک زندگی» مسئله مهمی است. بحث دربارهٔ مسائل سبک زندگی، اظهار نظر، موافقت، مخالفت، در مواد گوناگون؛ اینها بحث‌هایی است که دانشگاه را زنده و با نشاط نگه می‌دارد. این‌جور بحث‌های مهم و ناظر به

واقعیت‌ها، خون در رگ‌های این پیکره عظیم جاری می‌کند.»

این تحقیق که در قالب مطالعات گروهی در دانشگاه عالی دفاع ملی انجام شد به توسعه دانش راهبردی سبک زندگی در سطح نیروهای مسلح کمک نموده و به نوعی، نوآوری کاربردی محسوب می‌گردد. با توجه به این که تحقیق حاضر به دنبال ارائه الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی نیروهای مسلح است و در این تحقیق پاسخگویی به سوالات و رسیدن به اهداف مدنظر بوده، نسبت به مشخص نمودن دسته‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر در الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی اقدام گردید. مؤلفه‌های هر یک از ابعاد تعیین و شاخص‌های هر مؤلفه نیز احصاء شد. در نهایت عوامل مؤثر در الگوی سبک زندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با ۴ بُعد: فردی، اجتماعی، خانوادگی و سازمانی، ۳۵ مؤلفه و ۱۴۱ شاخص شامل ۳۷ شاخص آن مربوط به بُعد فردی و ۴۶ شاخص مربوط به بُعد خانوادگی و ۳۲ شاخص بُعد سازمانی و در نهایت ۲۷ شاخص مربوط به بُعد اجتماعی احصاء گردید.

ب- پیشنهادات

- برای اصلاح سبک زندگی نیروهای مسلح پیشنهاد می‌گردد که ساز و کار لازم در مراکز گزینش نیروهای مسلح بر مبنای الگوی ایرانی اسلامی ایجاد شود تا از این طریق ورودی نیروی مسلح با سبک زندگی اسلامی سازمان یابد.
- جهت اصلاح سبک زندگی نیروهای مسلح، مراکز آموزشی، متون آموزشی، محتوا و نوع آموزش‌های خود را براساس الگوی اصلاح سبک زندگی ایرانی اسلامی سامان دهند.
- کلیه قوانین و مقررات، نظامات سازماندهی، ترفیعات، تشویقات و تنبیهات، انتصاب ... در نیروهای مسلح براساس آموزه‌های سبک زندگی ایرانی اسلامی بازنگری شود.
- هر یک از رده‌های نیروهای مسلح (آجا، سپاه، ناجا و وزارت دفاع) بر اساس رسالت و مأموریت خود الگوی سبک زندگی نیروهای خود را تهیه و تدوین نمایند.
- مسئولان بر مبنای رهنمودهای امام خامنه‌ای م‌ت‌ل‌ع الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی را سرلوحه تمامی امور قرار دهند، و شرایط لازم را برای ایفای نقش و وظیفه نیروهای مسلح از طریق فرهنگ‌سازی، قانون‌گذاری و سازماندهی را فراهم سازند.

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم ترجمه آیت الله ناصر مکارم شیرازی.
- ۲- امام خمینی علیه السلام، صحیفه نور، ج ۱۴، ۱۲، ۱۱ و ۱۵. چاپ سوم (۱۳۸۲)، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام علیه السلام.
- ۳- امام خامنه‌ای مد ظله العالی، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: WWW.Khamenei.ir
- ۴- اعرابی، سیدمحمد (۱۳۸۵). «رفتار سازمانی ج ۱». تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۵- پژوهنده، محمدحسین. (بهار ۱۳۷۵). «تقابل فرهنگ‌ها و تهاجم فرهنگی». اندیشه حوزه، شماره ۴.
- ۶- جعفری، محمدتقی. (۱۳۷۷). «سکولاریسم یا حذف دین از زندگی دنیوی». گردآوری، تنظیم و تلخیص، محمدرضا جوادی، قم: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۷- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۹۱). «مفاتیح الحیات». قم: مرکز نشر اسراء، چاپ: یکصد و هفتاد و چهار (۱۳۹۳).
- ۸- دلاور، علی. (۱۳۸۶). «مقدمه‌ای روش تحقیق پیشرفته (طراحی مدل)». تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۹- رستمی‌نسب، عباسعلی؛ (بهار ۱۳۸۹). «مبانی نظری دفاع مقدس در قرآن کریم». نشریه: ادبیات پایداری (ادب و زبان نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی کرمان)، دوره: ۱، شماره ۲.
- ۱۰- رسولی محلاتی، هاشم. (مترجم). (۱۳۶۴). «اصول کافی: ج ۱». تالیف ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق الکلینی الرازی؛ با ترجمه و شرح جواد مصطفوی، هاشم رسولی. تهران: علمیه اسلامیة.
- ۱۱- رسولی شریانی، رضا؛ و دیگران، (پاییز و زمستان ۱۳۹۲). «تبلور انسان شناسی صدرایی در نهضت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه». دوفصلنامه علمی- پژوهشی حکمت صدرایی؛ سال دوم، شماره اول.
- ۱۲- رضوی‌زاده، سیدنورالدین. (۱۳۸۶). «بررسی تأثیر مصرف رسانه‌ها بر سبک زندگی ساکنان تهران». تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- ۱۳- صفایی، غلامرضا. (۱۳۹۳). «پیرامون الگوی سبک زندگی ایرانی نیروهای مسلح» مصاحبه منتشر نشده با رئیس دفتر عقیدتی سیاسی نیروهای مسلح.
- ۱۴- فرازی، صادق. (پاییز ۱۳۸۴). «نگاهی به ضرورت وجود نیروهای مسلح از منظر منابع دینی و قانونی». مجله: حصون، سال دوم، شماره ۵.
- ۱۵- فقیهی مقدس، نفیسه؛ (پاییز ۱۳۸۹). «مبانی فلسفی صلح‌گرایی از نظر اسلام». مجله: حکومت، شماره ۵۷.
- ۱۶- قطبی جشقانی، محمد. (۱۳۹۱). «الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی». دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان.
- ۱۷- معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی. (۱۳۹۳). «حیات طیبه» گزیده بیانات امام خامنه‌ای مد ظله العالی در حرم امام رضا علیه السلام، مشهد: مؤسسه فرهنگی قدس.

- ۱۸- مهدوی کنی، محمدسعید. (پاییز ۱۳۸۶). «مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی». فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات فرهنگی، سال اول، شماره ۱.
- ۱۹- نظریور، مهدی. (بهار ۱۳۸۶). «جایگاه نیروهای مسلح در نظام جمهوری اسلامی ایران». مجله حصون، سال چهارم، شماره ۱۱.
- ۲۰- غفاری؛ فرزانه (۶ / ۹ / ۱۳۹۱). «خانواده ایده آل اسلامی». قابل دسترسی در: مؤسسه فرهنگی اطلاع رسانی راسخون، به آدرس: <http://rasekhood.net>
- ۲۱- مجموعه آثار شهید مطهری. (۱۳۹۱/۳/۲۱). «مسئله شناخت». قابل دسترسی در: پایگاه جامع شهید مرتضی مطهری، به آدرس: <http://mortezamotahari.com/fa/BookView.html>
- ۲۲- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۹۱/۱۱/۱۹). «اولویت‌های تحقق سبک زندگی اسلامی». پایگاه اطلاع‌رسانی آثار استاد آیت‌الله مصباح یزدی. به آدرس: <http://mesbahyazdi.ir/node/2649>
- ۲۳- نصری، عبدالله. (۱۳۹۲/۱۱/۲۰). «خدا، معیار بایدها و نبایدها و پشتوانه اخلاق». قابل دسترسی در: مؤسسه فرهنگی اطلاع رسانی راسخون، به آدرس: <http://rasekhood.net>

